

Recenzja pracy doktorskiej Pana mgr Wiesława Kraski pt. „Bariery w pozyskiwaniu środków z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach RPO WSL 2014-2020 przez organizację trzeciego sektora i ich wpływ na kształtowanie się lokalnej polityki społecznej na przykładzie wybranych miast województwa śląskiego” napisanej pod kierunkiem naukowym prof. Mariana Mitręgi, Uniwersytet Śląski, Wydział Nauk Społecznych, Katowice 2022, str. 410.

Problematyka funduszy strukturalnych UE, w tym zastosowania Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) w kontekście prowadzonej polityki regionalnej i spójności UE stała się w ostatnich dwóch dekadach ważnym obszarem prowadzonych analiz i badań, w tym także w ramach badań ewaluacyjnych i prowadzonego monitoringu przez instytucje zarządzające i pośredniczące w procesie programowania środków pomocowych. Pierwsze publikacje i badania naukowe na ten temat, bazujące na pracach doktorskich, sięgają przełomu millennium kiedy to między 1999 a 2001 roku powstały dwie pierwsze publikacje w Polsce na temat potencjału i wykorzystania Europejskiego Funduszu Społecznego w państwach UE. Mowa tu o książkach – „Europejski Fundusz Socjalny i rynek pracy w Unii Europejskiej” (M. Grewiński, K. Malinowski, Warszawa 1999) czy „Europejski Fundusz Społeczny jako instrument integracji socjalnej Unii Europejskiej”, (M. Grewiński, Warszawa 2001). Od tamtego czasu rozpoczął się proces wzmożonych badań na temat wykorzystania środków EFS i innych funduszy pomocowych. Powstało wiele prac badawczych oraz publikacji nt. zastosowania EFS w różnych obszarach polityki społecznej, zatrudnienia, edukacji czy polityki strukturalnej. Praca mgr W. Kraski wpisuje się w dyskurs naukowy i praktyczny jako kolejne opracowanie nt. pewnego fragmentu wykorzystania EFS w Polsce, ograniczając pole analiz do poziomu regionu śląskiego oraz do barier jakie miały organizacje pozarządowe w pozyskiwaniu i realizacji projektów finansowanych z EFS.

Praca mgr W. Kraški może być wartościowa aplikacyjnie, w mniejszym stopniu jednak wnosi wartość dodaną do nauki o polityce społecznej, ponieważ ma ona przede wszystkim praktyczny charakter, co można uznać za jej walor jak i pewne ograniczenie.

Struktura pracy została rozłożona na 6 rozdziałów merytorycznych, Wstęp i Bibliografię przed którą Autor wykazał jeszcze spis rysunków, tabel oraz wykresów. W pracy nie ma Zakończenia co może dziwić, gdyż prace naukowe kończą się zazwyczaj jakimś Podsumowaniem czy uogólnieniami. Brak Zakończenia dla całości pracy jest poważnym mankamentem dysertacji, pomimo, że pewne Podsumowanie rozdziału 6 (Badania własne) zawiera p. 6.2.13, który jednak w treści jest zbyt krótki i lakoniczny aby traktować go jako Podsumowanie pracy, która liczy 410 stron.

Na końcu pracy wskazano na bogatą ilościowo bibliografię na którą składa się ponad 400 pozycji – w tym wiele publikacji zwartych oraz artykułów naukowych, a także aktów prawnych i źródeł internetowych. Dobór źródeł nie budzi większych zastrzeżeń – Doktorant dokonał solidnej kwerendy i zebrał wiele wartościowych źródeł, za wyjątkiem faktu, że nie uwzględnił publikacji wielu polskich autorów, którzy byli prekursorami badań nad funduszami strukturalnymi w Polsce (J. Szlachta, T. Grosse, M. Gwiński, I. Pierzyk, K. Głębicka i wielu innych).

Ze Wstępu do pracy dowiadujemy się, że głównym celem dysertacji jest zaprezentowanie problematyki barier, które pojawiają się na drodze organizacji pozarządowych do pozyskiwania środków z Europejskiego Funduszu Społecznego – w mniejszym stopniu wskazano tu jednak na konkretne pytania badawcze, na które dysertacja ma odpowiedzieć. Autor potraktował Wstęp nie jako Wprowadzenie w problematykę pracy, ale jako swoisty ciąg dalszy Streszczenia (które nota bene jest wcześniej) i tego co wynika później z treści pracy. Przyjęcie w tytule dysertacji podejścia skoncentrowanego na barierach rodzi zawsze pytanie dlaczego pominięto wskazanie na perspektywy realizacji projektów przez NGO's ze środków pomocowych? Czyżby były same ograniczenia i bariery?

Cały 1 rozdział to w gruncie rzeczy streszczenie Regionalnego Programu Operacyjnego, realizowanego w latach 2014-2020 na terenie województwa śląskiego. Jest to rozdział bardzo rozbudowany, niekiedy wskazujący na deficyt syntezy. Autor w bardzo

szczegółowy sposób analizuje poszczególne zapisy RPO wskazując na konteksty innych dokumentów, strategii, badań i analiz. Wiele wątków jest nadto rozwiniętych poprzez opisy, które znajdują się w gruncie rzeczy w treści samego dokumentu. Recenzentowi zabrakło osadzenia w rozdziale 1 tematu w jakimś paradygmacie teoretycznym np., związanym z rozwojem regionalnym, zrównoważonym rozwojem społeczno-gospodarczym czy z istniejącymi paradygmatami polityki społecznej (np. Inwestycyjna polityka społeczna czy polityka aktywizacji, teorie polityk publicznych). Brak takiego osadzenia spowodowało nadmierne wypełnienie ważnego rozdziału 1 suchą treścią tego co można znaleźć w samym RPO. Widać to najlepiej po cytowanych źródłach gdzie przypisy od 13 do 161 odwołują się do jednego dokumentu. Ewidentnie zatem zabrakło tu krytycznego, problemowego i refleksyjnego podejścia do analizowanej materii a dominującą metodą stała się wtórna prezentacja treści dokumentu. Rozdział ten oceniam raczej nisko.

Lepsze wrażenie robi już rozdział 2, w którym Doktorant analizuje Wpływ organizacji trzeciego sektora na kształtowanie lokalnej polityki społecznej. W treści tej części dysertacji mamy przedstawioną charakterystykę funkcjonowania organizacji pozarządowych w Polsce. Autor, odwołując się do wybranej literatury przedmiotu przedstawia definicje organizacji pozarządowych, podstawową terminologię, miejsce organizacji pozarządowych w systemie instytucjonalnym (sektorowym). Dokonuje przeglądu dorobku NGO's w kontekście ukazania ewolucji rozwoju trzeciego sektora, istniejących klasyfikacji, typologii. Wskazuje na rolę i funkcje trzeciego sektora, charakteryzuje też podstawy prawne i organizacyjne. Wykorzystując dane GUS Autor dysertacji dokładnie omawia specyfikę sektora pozarządowego w Polsce poprzez ukazanie wielkości sektora, skali jego działalności z podziałem na poszczególne województwa, strukturę formalno-prawną. Z tej części dysertacji dowiadujemy się o dziedzinach (obszarach) działalności NGO;s w naszym kraju, a także nt. finansowania sektora. Ważną częścią tego rozdziału jest ta - wskazująca na współpracę sektora pozarządowego z podmiotami publicznymi. Ciekawy jest też punkt 2.3 nt. społecznego znaczenia organizacji pozarządowych, ale bazuje on głównie na jednym, znanym raporcie GUS. Rozdział ten oceniam lepiej niż pierwszy, gdyż Autor odwołuje się w nim do materiału teoretycznego jak i publicznej statystyki dostępnej w raportach i

sprawozdaniach Głównego Urzędu Statystycznego. W opinii recenzenta lepiej byłoby aby ten rozdział był pierwszym rozdziałem dysertacji, gdyż ma on ugruntowanie teoretyczne.

Z punktu widzenia tytułu pracy ważnym rozdziałem jest rozdział 3 dotyczący źródeł finansowania organizacji pozarządowych. Autor przedstawia w bardzo rozbudowany sposób strukturę możliwości pozyskiwania środków na działalność statutową stowarzyszeń i fundacji. Omówione zostały zarówno pozadotacyjne źródła finansowania jak i dotacyjne, a także źródła publiczne i prywatne. Autor scharakteryzował fundusze europejskie nazywając je „nowymi źródłami finansowymi dla sektora”. Wrażenie robi ukazanie wielości i różnorodnych możliwości finansowych jakie mają NGO's – y w Polsce jeśli chodzi o pozyskiwanie środków finansowych. W sumie Autor wymienia ponad 20 różnych form finansowych dla sektora społecznego. W p. 3.4. zabrakło jednak szczegółowego omówienia możliwości jakie daje Fundusz Inicjatyw Obywatelskich czy granty Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego. Są to dwa ważne źródła finansowania projektów NGO's ze środków publicznych. Rozdział ten jest z pewnością bardzo ciekawy poznawczo a jego treści systematyzują i porządkują wiedzę na temat wielu form *finance mix* jakie mają organizacje pozarządowe. Szczegółowa analiza na potrzeby tego rozdziału mogłaby mieć charakter bardziej krytycznego podejścia, to jednak wysoko trzeba ocenić treści zebranego materiału w tej części.

Ciekawą częścią dysertacji jest rozdział 4 ukazujący Rodzaje Barier w fazie składania wniosków gdzie Autor dokonał klasyfikacji różnorodnych barier i je szczegółowo omówił. Doktorant omówił następujące bariery: informacyjne, ludzkie, kompetencyjne, wspólnego rozwiązywania problemów i pracy zespołowej, braku innowacyjności, jak i te występujące po stronie formalnej. W poszczególnych podrozdziałach Autor odwołuje się do różnych koncepcji teoretycznych co wnosi wartość łączenia teorii z praktyką. W p. 4.2.4 dyskusyjne są stwierdzenia Autora o tym, że organizacje pozarządowe cechuje niska kreatywność i brak innowacyjności. Bardzo dobrym podrozdziałem jest ten wskazujący na nadmierną biurokratyzację procesu wnioskowania i realizacji projektów. Problemem, który się tu ujawnia jest asymetria

informacji, niejasne do końca zasady oceny wniosków i kwalifikowania wydatków, nadmierna kontrola i nieufność. Rozdział trzeba ocenić wysoko.

Podobnie dobrym rozdziałem jest część 5 charakteryzująca szczegółowo rodzaje barier w fazie realizacji projektów gdzie Autor omówił takie bariery jak: personalne, finansowe, organizacyjne, społeczne, zarządzania zespołem, informacyjne, czasu, zasobowe, prawne, jakościowe, technologiczne i infrastrukturalne, rozliczeniowe. Z treściami tego rozdziału trudno się nie zgodzić, widać, że Autor ma w tym zakresie wiedzę praktyczną i duże doświadczenia aplikacyjne.

Treść Rozdziału 6 bazuje na badaniach własnych, które Autor w sposobie prezentacji podzielił na 3 części: Aktywność NGO's w województwie śląskim na podstawie analizy Mapy projektów RPO; badania jakościowe w postaci wywiadów pogłębionych z respondentami; Analiza wpływu NGO's na lokalną politykę społeczną na bazie dokumentów: Strategii Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020 oraz jej aktualizacji. Autor w pierwszej części przedstawił liczne zestawienia statystyczne pokazujące ilość realizowanych projektów przez NGO's z podziałem na działania i poddziałania a ramach których realizowane były projekty. Autor wskazuje tutaj przykłady ciekawszych projektów, krótko je charakteryzując i pokazując ich skuteczność. W rozdziale zabrakło trochę krytycznego podejścia do omawianej tematyki – wiele danych prezentowanych jest w sposób sprawozdawczy a nie krytyczny, właściwy dla analiz naukowych. Nie do końca zrozumiały dla recenzenta jest sposób prezentacji opinii respondentów w punktach od 6.2.2- 6.2.16. Autor bezkrytycznie, bez omówienia i interpretacji cytuje opinie respondentów, ale nie dokonuje tutaj żadnych uogólnień i wniosków. Jest to dużo słabsza część pracy. Jakościowo lepszym podrozdziałem jest p. 6.3.2., dotyczący analizy Wpływu NGO's na kształtowanie regionalnej / lokalnej polityki społecznej. Rozdział oceniam jako dobry.

Dysertacja nie kończy się ważnymi postulatami na rzecz teorii czy praktyki społecznej, ani rekomendacjami lub uogólnieniami.

Podsumowując trzeba wskazać na walory pracy do których zaliczyć można:

1. Wartościowa jest podjęta problematyka pracy, dotycząca polityki pomocowej UE w ramach interwencji Europejskiego Funduszu Społecznego.

2. Praca systematyzuje wiele zagadnień związanych z barierami istniejącymi w fazie przygotowania i realizacji projektów z EFS przez NGO's na poziomie regionalnym, konkretnie województwa śląskiego.
3. Praca zawiera bogaty materiał, głównie praktyczny, który można wykorzystać aplikacyjnie pod kątem poprawiania systemu organizacji polityki pomocowej z UE w ramach interwencji EFS w kontekście sektora pozarządowego.
4. Praca objętościowo przekracza wymogi stawiane pracą doktorską, liczy 374 strony merytorycznego tekstu co w sposób wielowymiarowy wyczerpuje temat od strony praktycznej.
5. Autorowi jako praktykowi udało się wyeksponować wszystkie problemy z jakimi zmagają się organizacje pozarządowe w procesie realizacji projektów społecznych ze środków pomocowych.
6. Udało się zebrać spory materiał literatury naukowej i innych źródeł, które posłużyły do merytorycznej, w miarę kompleksowej analizy praktyki w tym zakresie.

Dysertacja nie jest jednak wolna od deficytów do których należą:

1. Brak silnego zakorzenienia pracy w paradygmacie teoretycznym polityk publicznych w rozdziale 1.
2. Pominięcie kilku ważnych publikacji naukowych nt. EFS w Polsce i autorów, którzy tworzyli podwaliny teoretyczne do interwencji EFS w naszym kraju.
3. Brak Zakończenia i konkluzji końcowych wraz z rekomendacjami.
4. Bezrefleksyjny sposób prezentacji badań jakościowych i zbyt mało krytyczne podejście do analizowanego materiału empirycznego.
5. Bardzo lakoniczny, zbyt ogólny opis podejścia metodologicznego.

Pytania jakie nasuwają się z lektury dysertacji są następujące:

- jakie są rekomendacje dla nauki i praktyki z treści pracy i przeprowadzonych badań własnych? ?
- dlaczego nie wykorzystano żadnej perspektywy teoretycznej polityk publicznych (społecznych) do naukowego osadzenia pracy w konkretnym paradygmacie ?

Oceniając całość pracy, chcę podkreślić, że dysertacja ma mocniejsze i słabsze strony. Pomimo istniejących niedoskonałości moja generalna konkluzja jest taka, że warto dać jej szansę i dopuścić do publicznej obrony.

A zatem konkludując stwierdzam, że dysertacja Pana mgr Wiesława Kraski pt. „Bariery w pozyskiwaniu środków z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach RPO WSL 2014-2020 przez organizację trzeciego sektora i ich wpływ na kształtowanie się lokalnej polityki społecznej na przykładzie wybranych miast województwa śląskiego” napisanej pod kierunkiem naukowym prof. Mariana Mitręgi może zostać dopuszczona do publicznej obrony i do dalszego procedowania w przewodzie doktorskim.

Mirosław Grewiński

